

Darba ražīgums

JAUNI STIMULI DARBA RAŽĪGUMA PIEAUGUMAM LATVIJĀ

- ▶ Labāka izglītības pieejamība un iespēja iegādāties mājokli par pieņemamu cenu palīdzētu stiprināt darbaspēka prasmes, kā arī veicināt darbaspēka mobilitāti un prasmju atbilstību.
- ▶ ES finansēto programmu izvērtēšana, lai uzlabotu pētniecību un sadarbību starp zinātņi un rūpniecību, kā arī ilgtspējīga efektīvāko programmu finansēšana, veicinātu inovāciju.
- ▶ Lielā neformālā sektora ierobežošana mazinātu negodīgu konkurenci un rosinātu oficiālus uzņēmumus vairāk ieguldīt inovācijā un paplašināties.
- ▶ Veicinot ražīguma kāpināšanu mazāk veiksmīgos reģionos, lai tie panāktu pārējos, tiktu sekmēta valsts izaugsme un iekļaušanās. Ražīgumu veicinātu arī Rīgas municipālās pārvaldes darbu uzlabojoši pasākumi.

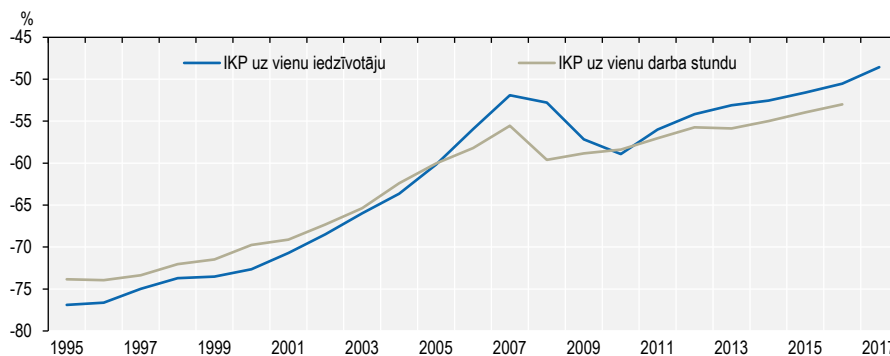
Kas ir galvenā problēma?

Kopš globālās finanšu krīzes, darba ražīguma kāpuma temps Latvijā ir krities, palēninot tuvināšanos citu OECD valstu ražīguma un ienākumu līmeņiem (sk. grafiku). Eksports un līdzdalība globālajās vērtību ķēdēs ir salīdzinoši vāji, un eksportētāju uzņēmumiem ir tendence specializēties zema tehnoloģiska līmeņa ražošanā. Modernu tehnoloģiju un vadības metožu apgūšanu kavē ne vien prasmju nepietiekamība un neatbilstība, bet arī lielais neformālais sektors ar uzņēmumiem, kas ir specializējušies mazapjoma ražošanā, bieži izmantojot novecojušas tehnoloģijas, lai netiktu atklāti. Savukārt prasmju attīstību un labāku prasmju atbilstību kavē gan ierobežotā profesionālās un augstākās izglītības pieejamība studentiem ar maziem ienākumiem, gan ierobežotā iespēja iegādāties mājokli par pieņemamu cenu

Rīgas reģionā, kur ir vislielākā nodarbinātības izaugsme. Ieguldījumi pētniecībā un izstrādē, kā arī inovatīvās darbībās nav pietiekami, un zinātnes un rūpniecības sadarbība ir vāja. Produktivitātes izaugsmi trūkst plaša tvērums, tādējādi bremzējot ekonomisku izaugsmi, kas ir iekļaujoša. Teritoriālās atšķirības liecina, ka Rīgā ražīgums (IKP uz vienu strādājošo) ir gandrīz divas reizes lielāks nekā reģionā ar vismazāko ražīgumu. Salīdzinot ar citām OECD valstīm, Latvijas rādītāji teritoriālās ražīguma atšķirības ziņā ir vidēji. Produktivitātes rādītāju atšķirība starp lieliem un maziem uzņēmumiem ir ievērojama. Mazo un vidējo uzņēmumu produktivitāte Latvijā ir ap 70% zemāka nekā lieliem uzņēmumiem, un šī starpība ir lielāka nekā, piemēram Igaunijā (54%) vai Čehijā (60%).

Darba ražīguma un IKP uz vienu iedzīvotāju pieaugums ir palēninājies

Atšķirība salīdzinājumā ar pusi no OECD valstīm, kurās ir lielākais darba ražīgums¹

1. Procentuālā atšķirība attiecībā pret svērto vidējo, izmantojot iedzīvotāju svērto vērtību 17 OECD valstīs, kurās ir augstākais IKP uz vienu iedzīvotāju un IKP uz vienu darba stundu (ar konstantu 2010. gada pirktspējas paritāti). Avots: OECD (2016). OECD Nacionālo kontu statistika un ražīguma statistika (datubāze).

Kāpēc Latvijai tas ir svarīgi?

Noteicošais faktors, lai Latvijā ātrāk tiktu panākts augstāks dzīves līmenis, kāds ir citās OECD valstīs, būs darba ražīguma pieauguma aktivizēšana, arī ņemot vērā, ka emigrācija un iedzīvotāju novecošana veicina darbaspējīgo iedzīvotāju skaita strauju kritumu.

Reformas ir palīdzējušas uzlabot arodizglītības kvalitāti, bet arodizglītības studentiem trūkst darbavietu, un daudziem studentiem ar maziem ienākumiem nepietiek finanšu līdzekļu mācībām. Latvijā tiek strādāts pie tā, lai uzlabotu augstākās izglītības pieejamību, kvalitātes standartus un kvalitātes kontroli. Tomēr jauniešiem no ģimenēm ar maziem ienākumiem bieži nav iespēju mācīties, jo viņi nespēj segt iztikai nepieciešamos izdevumus un stipendijas tiek piešķirtas atkarībā no sekmēm, nevis no ienākumiem. Daudzi strādājošie nevar atrast mājokli par pieņemamu cenu, lai būtu iespējams pārcelties un stāties darbā, kas atbilst viņu prasmēm. Tas kavē labāku prasmju attīstību un iekļaušanos sabiedrībā, kurā raksturīga liela ienākumu nevienlīdzība un nabadzība.

Daudzas ES struktūrfondu programmas atbalsta pamat pētniecības, komercializācijas, kā arī zinātnes un rūpniecības sadarbību pētniecības jomā, bet finansējums visai taupīgi ir sadalīts starp dažādiem pasākumiem.

Turpinot iepriekšējos centienus uzlabot tiesas procesu efektivitāti un saīsināt tos, kā arī pilnveidojot maksātnespējas administratoru un citu tiesībsardzības iestāžu ierēdņu apmācību par krāpniecības apkarošanu, tiks sekmēti īpašumtiesību aizsardzība un mazināti šķēršļi uzņēmumu ienākšanai tirgū un tā pamešanai. Tas veicinās dinamisku uzņēmējdarbību un atvieglos Latvijas uzņēmumu iespējas gūt labumu no iekļaušanās globālās vērtības veidošanas ķēdēs, lai attīstītu tirgus un apgūtu jaunas tehnoloģijas.

Līdz ar neformālās ekonomikas samazināšanu (tiek lēsts, ka tā veido 20–25 % no IKP) tiktu ierobežots darbaspēka un kapitāla pieplūdums uzņēmumiem, kas neievēro noteikumus un nodokļu likumus, tā uzlabojot vietējo un ārzemju uzņēmumu motivāciju ieguldīt inovācijā un paplašināties. Šajā nolūkā ir nepieciešams samazināt oficiālos maksājumus, tostarp nodokļus mazatļotiem nodarbinātajiem, un vienlaikus, efektīvāk uzraugot korupciju un veicinot sociālo pakalpojumu pieejamību, jānodrošina labāka pieeja sociālajiem pakalpojumiem.

Kas politikas veidotājiem būtu jā dara?

- ▶ Jāveido labāks finansiālais atbalsts studentiem no ģimenēm ar zemiem ienākumiem.
- ▶ Rūpīgi jāizvērtē programmas atbalstam pētniecības, pētniecības komercializācijas, kā arī zinātnes un rūpniecības sadarbības jomā, jāveicina efektīvāko programmu īstenošana un ilgtermiņā jānodrošina ilgtspējīgs finansējums no vietējā budžeta līdzekļiem.
- ▶ Jāattīsta privātais īres tirgus un jāinvestē sociālajos mājokļos, nodrošinot vairāk finansējuma, kā arī uzlabojot skaidrību īres noteikumos un strīdu izšķiršanas efektivitāti un ātrumu.
- ▶ Jāpilnveido tiesnešu specializācija un maksātnespējas administratoru un citu tiesībsardzības iestāžu ierēdņu apmācība un jāstiprina Korupcijas novēršanas un apkarošanas biroja (KNAB) budžeta neatkarība.
- ▶ Jāsamazina darbaspēka nodokļi nodarbinātajiem ar zemiem ienākumiem, jāuzlabo veselības aprūpes pieejamība, ierobežojot tiešās pacientu iemaksas, un jānodrošina pensiju pietiekamība.
- ▶ Jāveicina reģionālās attīstības politika, lai uzlabotu uzņēmējdarbības ekosistēmu uzņēmumu ražīguma palielināšanai visā valstī, un jāizveido platforma visu to pašvaldību politikas koordinācijai, no kurām lielākā daļa iedzīvotāju strādā Rīgā.

Papildinformācija

OECD (2017), *Economic Survey of Latvia*.
<https://doi.org/10.1787/25222988>

OECD (2018), *OECD Reviews of Pension Systems: Latvia*, OECD Publishing, Paris. <http://dx.doi.org/10.1787/9789264289390-en>

OECD (2018), *Opportunities for All. A Framework for Policy Action on Inclusive Growth*, OECD Publishing, Paris. <https://doi.org/10.1787/9789264301665-en>